

OBWIESZCZENIE MINISTRA PRACY I POLITYKI SOCJALNEJ

z dnia 20 kwietnia 1989 r.

w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin.

1. Na podstawie art. 9 ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz o zmianie ustawy o podatku rolnym (Dz. U. Nr 10, poz. 53) ogłasza się w załączniku do niniejszego obwieszczenia jednolity tekst ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 268, z 1984 r. Nr 52, poz. 269, z 1986 r. Nr 42, poz. 202, z 1988 r. Nr 19, poz. 132 i z 1989 r. Nr 10, poz. 53), z uwzględnieniem zmian wynikających z przepisów ogłoszonych przed dniem wydania jed-

nalitego tekstu i z zastosowaniem ciągłej numeracji artykułów, ustępów i punktów.

2. Podany w załączniku do niniejszego obwieszczenia jednolity tekst nie obejmuje następujących przepisów:

- 1) art. 77 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 268) w brzmieniu:

„Art. 77. Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1983 r.”.

- 2) art. 12 ustawy z dnia 15 listopada 1984 r. o funduszu gminnym i funduszu miejskim (Dz. U. Nr 52, poz. 269) w brzmieniu:

„Art. 12. Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1985 r.”,

- 3) art. 48 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 42, poz. 202) w brzmieniu:

„Art. 48. Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1987 r., z tym że art. 36 wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1988 r.”,

- 4) art. 19 ustawy z dnia 16 czerwca 1988 r. o zmianie niektórych ustaw regulujących zasady funkcjonowania terenowych organów władzy i administracji państwowej (Dz. U. Nr 19, poz. 132) w brzmieniu:

„Art. 19. Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1989 r., z wyjątkiem art. 18, który wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.”,

- 5) art. 2—8 i 10 ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz o zmianie ustawy o podatku rolnym (Dz. U. Nr 10, poz. 53) w brzmieniu:

„Art. 2. 1. Osoby prowadzące w dniu 31 grudnia 1988 r. gospodarstwo rolne o powierzchni do 1 ha włącznie użytków rolnych i nie podlegające innym przepisom o zaopatrzeniu emerytalnym lub o ubezpieczeniu społecznym mogą dobrowolnie kontynuować ubezpieczenie, jeżeli wystąpią z wnioskiem w tym zakresie do dnia 31 grudnia 1989 r. Do osób kontynuujących ubezpieczenie stosuje się przepisy ustawy dotyczące rolników.

2. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa szczegółowe zasady i tryb obejmowania ubezpieczeniem oraz ewidencji i poświadczania okresów ubezpieczenia.

Art. 3. 1. Osobom, które w okresie pobierania emerytury lub renty na podstawie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym lub o ubezpieczeniu społecznym podlegały ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia gospodarstw rolnych, do pobieranych świadczeń przysługuje dodatek w wysokości po 0,5% podstawy wymiaru za każdy rok podlegania temu ubezpieczeniu.

2. Osobom, które do dnia wejścia w życie ustawy podlegały podwójnemu ubezpieczeniu z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego i równoczesnego wykonywania zatrudnienia lub innej działalności — w razie nabycia prawa do emerytury lub renty na podstawie innych przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym lub o ubezpieczeniu społecznym, przysługuje dodatek, o którym mowa w ust. 1, za każdy rok podwójnego ubezpieczenia.

3. Przyznanie dodatku w myśl ust. 1 lub 2 może powodować przekroczenie górnej granicy wysokości świadczenia określonej w przepisach, na podstawie których świadczenie zostało przyznane.

Art. 4. 1. Osoby mające przed dniem 1 stycznia 1989 r. ustalone prawo do emerytury lub renty za przekazane gospodarstwo rolne oraz do innych świadczeń o charakterze emerytalnym i rentowym zachowują prawo do pobierania tych świadczeń na zasadach dotychczasowych.

2. Na zasadach dotychczasowych wypłaca się również emerytury lub renty osobom, o których mowa w art. 2 i 3, jeżeli przekażą gospodarstwo rolne do dnia 31 grudnia 1989 r.

Art. 5. Wnioski osób, które na podstawie przepisów dotychczasowych nie odpowiadały warunkom wymaganym do przyznania emerytury lub renty, podlegają na ich żądanie ponownemu rozpatrzeniu, jeżeli osoby te odpowiadają warunkom do uzyskania świadczeń obowiązującym od dnia wejścia w życie ustawy.

Art. 6. Właścicielem budynków znajdujących się na działce gruntu, która wchodziła w skład gospodarstwa rolnego przekazanego Państwu na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem 1 stycznia 1983 r., przysługuje nieodpłatnie na własność działka gruntu, na której te budynki zostały wzniesione. Z własnością wyłączoną nieruchomości jest związana służebność gruntowa w zakresie niezbędnym do korzystania z niej. O przeniesieniu własności działki, jej wielkości oraz o ustanowieniu służebności orzeka terenowy organ administracji państwowej o właściwości szczególnej stopnia podstawowego.

Art. 7. Pozostałe do realizacji raty podwyżek emerytur i rent, określone przepisami wydanymi na podstawie upoważnienia przewidzianego w art. 47 ust. 3 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 268, z 1984 r. Nr 52, poz. 269, z 1986 r. Nr 42, poz. 202 i z 1988 r. Nr 19, poz. 132), realizuje się jednorazowo od dnia 1 marca 1989 r.

Art. 8. W ustawie z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (Dz. U. Nr 52, poz. 268, z 1986 r. Nr 46, poz. 225, z 1988 r. Nr 1, poz. 1 oraz z 1989 r. Nr 7, poz. 45) w art. 1 w ust. 2 wyrazy „0,5 ha” zastępuje się wyrazami „1 ha”.

„Art. 10. Ustawa wchodzi w życie z dniem ogłoszenia z mocą od dnia 1 stycznia 1989 r., z wyjątkiem art. 1 pkt 9 i art. 8, które wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1990 r.”

Minister Pracy i Polityki Socjalnej M. Czarski

Załącznik do obwieszczenia Ministra
Pracy i Polityki Socjalnej z dnia
20 kwietnia 1989 r. (poz. 133)

USTAWA

z dnia 14 grudnia 1982 r.

o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin.

Rozdział I

Zakres świadczeń

Art. 1. 1. Ubezpieczenie społeczne rolników indywidualnych, zwane dalej „ubezpieczeniem”, obejmuje rolników prowadzących gospodarstwa rolne.

2. Ubezpieczenie obejmuje również domowników pracujących w gospodarstwie rolnym.

Art. 2. Przez użyte w ustawie określenie:

- 1) rolnik — rozumie się osobę:
  - a) prowadzącą gospodarstwo rolne lub dział specjalny samodzielnie albo w charakterze współwłaściciela (współposiadacza) na gruntach stanowiących jej własność lub będących w jej posiadaniu,
  - b) małżonka rolnika,
- 2) domownicy — rozumie się członków rodziny rolnika i inne osoby pracujące w gospodarstwie rolnym, jeżeli pozostają we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem, ukończyły 16 lat, nie podlegają obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie innych przepisów, a ponadto praca w gospodarstwie rolnym stanowi ich główne źródło utrzymania,
- 3) ubezpieczony — rozumie się rolnika oraz domowników,
- 4) gospodarstwo rolne — rozumie się będące własnością lub znajdujące się w posiadaniu tej samej osoby nieruchomości rolne, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą, obejmującą grunty rolne i leśne wraz z budynkami, urządzeniami i inwentarzem oraz prawami i obowiązkami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa, gdy powierzchnia użytków rolnych tego gospodarstwa przekracza 1 ha,
- 5) dział specjalny — rozumie się uprawy i hodowle podlegające opodatkowaniu podatkiem rolnym od dochodów z działów specjalnych produkcji rolnej; do działu specjalnego stosuje się odpowiednio przepisy ustawy dotyczące gospodarstwa rolnego,
- 6) przekazanie gospodarstwa rolnego — rozumie się przeniesienie posiadania, a jeżeli rolnik jest właścicielem, także własności gospodarstwa:
  - a) nieodpłatnie następcy,
  - b) nieodpłatnie lub w drodze sprzedaży innej osobie fizycznej albo prawnej, jeżeli rolnik nie ma następcy lub gdy następca nie spełnia warunków do przejęcia gospodarstwa albo odmawia jego przejęcia, a także gdy następca został uznany przez sąd za niegodnego przejęcia gospodarstwa,
- 7) przekazanie gospodarstwa rolnego Państwu — rozumie

się nieodpłatne przekazanie na rzecz Państwa na wniosek rolnika własności i posiadania tego gospodarstwa,

- 8) renta — rozumie się rentę inwalidzką i rentę rodzinną,
- 9) choroby zawodowe — rozumie się choroby określone w przepisach wydanych na podstawie art. 231 pkt 2 Kodeksu pracy.

Art. 3. 1. Ubezpieczenie jest obowiązkowe.

2. Ubezpieczeniu nie podlegają osoby:

- 1) będące pracownikami zatrudnionymi w wymiarze czasu pracy nie niższym niż połowa wymiaru obowiązującego w danym zawodzie albo objęte innymi przepisami o ubezpieczeniu społecznym lub o zaopatrzeniu emerytalnym,
- 2) mające ustalone prawo do emerytury lub renty,
- 3) użytkujące wyłącznie grunty stanowiące własność związków wyznaniowych.

Art. 4. Ubezpieczonemu przysługują:

- 1) świadczenia lecznicze i połoźnicze, zaopatrzenie w leki, przedmioty ortopedyczne, protezy, środki opatrunkowe i pomocnicze, pobyt w domu pomocy społecznej, a także świadczenia związane z rehabilitacją zawodową lub przekwalifikowaniem w związku z brakiem możliwości wykonywania zawodu rolnika,
- 2) świadczenia z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych obejmujące zasiłki chorobowe, jednorazowe odszkodowania z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu albo śmierci, a także okresową rentę inwalidzką,
- 3) zasiłki porodowe,
- 4) zasiłki macierzyńskie,
- 5) zasiłki rodzinne,
- 6) zasiłki pielęgnacyjne na dzieci,
- 7) świadczenia emerytalne i rentowe obejmujące emeryturę, rentę inwalidzką, rentę rodzinną oraz dodatki do emerytur i rent,
- 8) zasiłki pogrzebowe.

Art. 5. Świadczenia, o których mowa w art. 4 pkt 1, przysługują:

- 1) ubezpieczonemu oraz członkom jego rodziny — w zakresie i na warunkach przewidzianych dla pracowników i ich rodzin,
- 2) emerytowi i renciście oraz członkom ich rodzin — w zakresie i na warunkach przewidzianych dla osób pobierających emerytury lub renty na podstawie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

Art. 6. 1. Zasiłek chorobowy przysługuje ubezpieczonemu, który uległ wypadkowi przy pracy w gospodarstwie rolnym lub zachorował na chorobę zawodową, za każdy dzień niezdolności do pracy trwającej nieprzerwanie co najmniej 15 kolejnych dni, nie dłużej jednak niż przez 180 dni.

2. Zasiłek chorobowy za jeden dzień niezdolności do pracy wynosi $\frac{1}{30}$ część kwoty odpowiadającej emeryturze w podstawowej wysokości.

Art. 7. 1. Jednorazowe odszkodowanie przysługuje ubezpieczonemu, który wskutek wypadku przy pracy w gospodarstwie rolnym lub choroby zawodowej doznał stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu, na zasadach i w wysokości przewidzianych dla pracowników w przepisach o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy oraz chorób zawodowych.

2. Jednorazowe odszkodowanie przysługuje członkom rodziny ubezpieczonego, który zmarł wskutek wypadku przy pracy w gospodarstwie rolnym lub wskutek choroby zawodowej, na zasadach i w wysokości przewidzianych dla członków rodziny pracownika w przepisach o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy oraz chorób zawodowych.

3. Jednorazowe odszkodowanie przysługuje także osobie najbliższej rolnikowi, dla której praca w gospodarstwie rolnym nie stanowi głównego źródła utrzymania, jeżeli uległa ona wypadkowi przy pracy w gospodarstwie rolnym. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio. Przez osobę najbliższą rolnikowi rozumie się wstępnego, zstępnego, rodzeństwo, zstępnych rodzeństwa, powinowatego w tej samej linii lub stopniu, osobę pozostającą w stosunku przysposobienia oraz jej małżonka, a także wychowanka.

Art. 8. Za wypadek przy pracy w gospodarstwie rolnym uważa się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, które nastąpiło podczas:

- 1) wykonywania zwykłych czynności związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego lub w związku z wykonywaniem takich czynności,
- 2) wykonywania zadań zleczanych przez organizacje polityczne lub społeczne bądź w związku z uczestnictwem w organizowanych przez te organizacje czynach społecznych.

Art. 9. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa zasady i tryb ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy w gospodarstwie rolnym oraz stosowania środków zapobiegających tym wypadkom, orzekania o niezdolności do pracy lub inwalidztwie spowodowanych wypadkiem przy pracy w gospodarstwie rolnym lub chorobą zawodową oraz tryb przyznawania zasiłku chorobowego i jednorazowego odszkodowania.

Art. 10. 1. Zasiłek porodowy i macierzyński przysługuje ubezpieczonemu:

- 1) z tytułu urodzenia dziecka,
- 2) z tytułu przyjęcia dziecka w wieku do jednego roku na wychowanie z zamiarem jego przysposobienia, jeżeli do sądu opiekuńczego został złożony wniosek o przysposobienie.

2. W razie zbiegu prawa do zasiłków określonych w

ust. 1 z prawem do świadczeń o tym samym charakterze na podstawie innych przepisów, osobie uprawnionej przysługuje świadczenie w wyższej kwocie lub przez nią wybrane.

Art. 11. Zasiłek porodowy przysługuje w kwocie 2.500 zł.

Art. 12. 1. Zasiłek macierzyński przysługuje ubezpieczonemu przez okres:

- 1) 16 tygodni — w wypadku urodzenia jednego dziecka,
- 2) 24 tygodni — w wypadku urodzenia więcej niż jednego dziecka przy jednym porodzie.

2. W wypadku urodzenia martwego dziecka lub w razie zgonu dziecka w okresie pierwszych 6 tygodni jego życia, zasiłek macierzyński przysługuje przez okres 6 tygodni.

3. Zasiłek macierzyński wynosi za jeden dzień $\frac{1}{30}$ część kwoty odpowiadającej emeryturze w podstawowej wysokości.

Art. 13. 1. Zasiłek rodzinny przysługuje ubezpieczonemu, który:

- 1) nie jest uprawniony do pobierania zasiłków lub dodatków rodzinnych na podstawie innych przepisów,
- 2) osiąga niskie dochody w przeliczeniu na jednego członka rodziny.

2. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa zasady, tryb przyznawania i wysokość zasiłku rodzinnego.

Art. 14. Zasiłek pielęgnacyjny na dzieci przysługuje ubezpieczonemu na zasadach i w wysokości przewidzianych na dzieci pracowników w odrębnych przepisach.

Art. 15. 1. Emerytura przysługuje rolnikowi, który spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny,
- 2) prowadził gospodarstwo rolne lub pracował w nim przez okres co najmniej 25 lat — mężczyzna i 20 lat — kobieta i za okres ten opłacone zostały składki na ubezpieczenie społeczne rolników,
- 3) przekazał gospodarstwo rolne, a w razie przekazania gospodarstwa rolnego następcy, jeżeli wartość przekazywanego gospodarstwa nie uległa obniżeniu w okresie ostatnich 5 lat przed przekazaniem, chyba że obniżenie wartości gospodarstwa nastąpiło z przyczyn niezależnych od rolnika albo obniżenie wartości nastąpiło wskutek wydzielenia z niego działek budowlanych dla dzieci lub wnuków rolnika w ramach odrębnych przepisów.

2. Emerytura przysługuje domownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny,
- 2) wiek emerytalny osiągnął w czasie pracy w gospodarstwie rolnym lub nie później niż w ciągu 5 lat od dnia ustania tej pracy,
- 3) pracował w gospodarstwie rolnym przez okres co najmniej 25 lat — mężczyzna i 20 lat — kobieta i za okres ten opłacone zostały składki na ubezpieczenie społeczne rolników.

3. Emerytura przysługuje ubezpieczonemu również w wypadku sprzedaży gospodarstwa Państwu w drodze umowy lub wywłaszczenia, o ile spełnia on warunek określony w ust. 1 pkt 2, a do osiągnięcia wieku emerytalnego pozostało mu nie więcej niż 5 lat.

4. Wiek emerytalny wynosi dla mężczyzny 65 lat, a dla kobiety 60 lat. Wiek emerytalny dla ubezpieczonego, który jest kombatantem lub inwalidą wojennym albo wojskowym, określają odrębne przepisy.

5. Warunek, o którym mowa w ust. 1 pkt 3, wymagany jest łącznie od obojga małżonków lub współwłaścicieli albo współposiadaczy.

Art. 16. 1. Renta inwalidzka przysługuje rolnikowi, który łącznie spełnia następujące warunki:

- 1) jest inwalidą I lub II grupy albo III grupy, jeżeli jest całkowicie niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym,
- 2) ma wymagany okres prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w nim, określony w ust. 4, za który opłacone były składki na ubezpieczenie społeczne rolników,
- 3) przekazał gospodarstwo rolne, a w razie przekazania gospodarstwa rolnego następcy, jeżeli wartość przekazywanego gospodarstwa nie uległa obniżeniu w okresie ostatnich 5 lat przed przekazaniem, chyba że obniżenie wartości gospodarstwa nastąpiło z przyczyn niezależnych od rolnika albo obniżenie wartości nastąpiło wskutek wydzielenia z niego działek budowlanych dla dzieci lub wnuków rolnika w ramach odrębnych przepisów.

2. Renta inwalidzka przysługuje domownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) jest inwalidą I lub II grupy albo III grupy, jeżeli jest całkowicie niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym,
- 2) inwalidztwo powstało w czasie pracy w gospodarstwie rolnym albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od dnia ustania tej pracy,
- 3) ma wymagany okres pracy w gospodarstwie rolnym, określony w ust. 4, za który opłacone były składki na ubezpieczenie społeczne rolników.

3. Renta inwalidzka przysługuje ubezpieczonemu również w wypadku sprzedaży gospodarstwa Państwu w drodze umowy lub wywłaszczenia, o ile spełnia on warunek określony w ust. 1 pkt 1 i prowadził gospodarstwo rolne lub pracował w nim co najmniej rok.

4. Okres prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w nim, uprawniający do renty inwalidzkiej, wynosi:

- 1) 1 rok — jeżeli inwalidztwo powstało przed ukończeniem 20 lat,
- 2) 2 lata — jeżeli inwalidztwo powstało w wieku powyżej 20 lat do 22 lat,
- 3) 3 lata — jeżeli inwalidztwo powstało w wieku powyżej 22 lat do 25 lat,
- 4) 4 lata — jeżeli inwalidztwo powstało w wieku powyżej 25 lat do 30 lat,

5) 5 lat — jeżeli inwalidztwo powstało w wieku powyżej 30 lat.

5. Jeżeli inwalidztwo powstało wskutek wypadku przy pracy w gospodarstwie rolnym lub choroby zawodowej, wystarczy posiadanie jakiegokolwiek okresu prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w nim.

6. Okres 5 lat, o którym mowa w ust. 4 pkt 5, powinien przypadać w okresie ostatnich 10 lat przed dniem zgłoszenia wniosku o rentę inwalidzką, a jeżeli ubezpieczony w chwili zgłoszenia wniosku nie prowadzi gospodarstwa rolnego lub nie pracuje w nim — przed dniem powstania inwalidztwa.

7. Dla domownika okres pracy w gospodarstwie rolnym wymagany do przyznania renty inwalidzkiej wynosi 10 lat, w tym co najmniej 5 lat w okresie ostatnich 10 lat przed dniem zgłoszenia wniosku o rentę, jeżeli po ukończeniu 40 lat podjął po raz pierwszy pracę w gospodarstwie rolnym i do tego wieku nie podlegał ubezpieczeniu społecznemu na podstawie innych przepisów.

8. W sprawach, o których mowa w ust. 1 pkt 3, przepis art. 15 ust. 5 stosuje się odpowiednio.

9. Minister Pracy i Polityki Socjalnej w porozumieniu z Ministrami Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz Zdrowia i Opieki Społecznej określa zasady uznawania osób będących inwalidami III grupy za całkowicie niezdolnych do pracy w gospodarstwie rolnym.

Art. 17. 1. Do okresu prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w nim, wymaganych do uzyskania prawa do emerytury lub renty inwalidzkiej, zalicza się okresy:

- 1) prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w nim przed dniem 1 lipca 1977 r., lecz po ukończeniu 16 lat,
- 2) zatrudnienia, równorzędne z okresami zatrudnienia i zaliczalne do okresów zatrudnienia w myśl przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

2. Okresy, o których mowa w ust. 1 pkt 1, zalicza się do okresu zatrudnienia wymaganego do emerytury lub renty w myśl przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

Art. 18. Emerytura lub renta inwalidzka przysługuje każdemu ubezpieczonemu w podstawowej wysokości, równej najniższej emeryturze pracowniczej.

Art. 19. 1. Emeryturę lub rentę inwalidzką przysługującą rolnikowi i jego małżonkowi zwiększa się, z tytułu średniej rocznej wartości produktów rolnych sprzedanych podmiotom gospodarczym prowadzącym skup tych produktów, o 0,5% wartości sprzedaży.

2. Do ustalania zwiększenia, o którym mowa w ust. 1, przyjmuje się średnią roczną wartość sprzedanych produktów rolnych z ostatnich 10 lat kalendarzowych przed dniem przekazania gospodarstwa rolnego lub z okresu krótszego, jeżeli okres prowadzenia gospodarstwa był krótszy niż 10 lat.

3. Wartość sprzedaży produktów rolnych podlega rewaloryzacji odpowiadającej zmianom cen skupu w okresie,

o którym mowa w ust. 2, według zasad określonych przez Radę Ministrów, w drodze rozporządzenia, po zasięgnięciu opinii właściwych komisji sejmowych.

4. Na wniosek rolnika, który przekazał gospodarstwo rolne następcy przed osiągnięciem wieku emerytalnego i pracował nadal w tym gospodarstwie, dla zwiększenia emerytury przyjmuje się średnią wartość produktów rolnych wytworzonych w tym gospodarstwie i sprzedanych podmiotom gospodarczym prowadzącym skup tych produktów z okresu ostatnich 5 lat poprzedzających rok, w którym rolnik osiągnął wiek emerytalny.

5. Kwota zwiększenia, o którym mowa w ust. 1, ulega podziałowi w równych częściach między małżonków uprawnionych do emerytury lub renty inwalidzkiej, jeżeli w okresie przyjętym do ustalenia tego zwiększenia pracowali wspólnie w gospodarstwie rolnym, choćby prawo do świadczeń nabyli w różnym czasie.

6. Małżonek rolnika, który pracował w gospodarstwie rolnym przez okres krótszy niż przyjęty do ustalenia zwiększenia emerytury lub renty inwalidzkiej, otrzymuje część kwoty zwiększenia proporcjonalną do ilości pełnych przepracowanych lat.

7. Jeżeli do emerytury lub renty inwalidzkiej uprawniony jest tylko jeden z małżonków, kwotę zwiększenia wypłaca się mu w całości do czasu uzyskania przez drugiego małżonka emerytury lub renty na podstawie ustawy pod warunkiem, że małżonek nie będący emerytem lub rencistą pozostaje na jego utrzymaniu.

Art. 20. W wypadku gdy rolnik spełnia warunki do otrzymania emerytury lub renty inwalidzkiej z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego, jego małżonek uzyskuje prawo do tych świadczeń, jeżeli osiągnie wiek emerytalny w ciągu 5 lat od dnia przekazania gospodarstwa lub został uznany za inwalidę I lub II grupy albo III grupy, jeżeli jest całkowicie niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym oraz ma co najmniej pięcioletni okres pracy w gospodarstwie.

Art. 21. 1. Jeżeli rolnik przekazał następcy gospodarstwo rolne, które prowadził lub pracował w nim przez okres co najmniej 30 lat, a w przypadku gdy rolnikiem jest kobieta — 25 lat, i opłacał składki za cały okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia tego gospodarstwa i pracy w nim, przysługuje mu emerytura w wysokości 75% kwoty emerytury ustalonej w myśl art. 18—20 po osiągnięciu wieku 60 lat przez mężczyznę lub 55 lat przez kobietę.

2. Emeryturę określoną w ust. 1 zwiększa się o 5% jej zwaloryzowanego wymiaru w każdym roku w przedziale wieku 61—65 lat dla mężczyzn i 56—60 lat dla kobiet.

Art. 22. 1. W wypadku gdy żaden ze współmałżonków nie osiągnął wieku emerytalnego, a gospodarstwo rolne zostało przekazane następcy, każdy z małżonków może żądać od następcy odpowiedniego świadczenia pieniężnego, usprawiedliwionego jego potrzebami oraz możliwościami następcy, w wysokości co najmniej połowy emerytury w podstawowej wysokości, poczynając od dnia wyściażenia z żądaniem.

2. Do świadczenia, o którym mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu cywilnego o rencie.

Art. 23. 1. Rolnikowi, który nieodpłatnie przekazał gospodarstwo rolne Państwu, zwiększa się emeryturę lub rentę inwalidzką z tytułu wartości przekazanych gruntów, sadów, krzewów owocowych i innych plantacji, lasów oraz budynków o 0,3% łącznej wartości tych składników.

2. Z tytułu zrzeczenia się prawa do bezpłatnego korzystania z lokalu mieszkalnego i pomieszczeń gospodarskich emerytura lub renta inwalidzka ulega zwiększeniu. Zwiększenie to przysługuje każdemu z małżonków. Zasady i wysokość zwiększenia określa Rada Ministrów w drodze rozporządzenia, po zasięgnięciu opinii właściwych komisji sejmowych.

3. Zwiększenie określone w ust. 1 nie może przekraczać miesięcznie przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce społecznej z roku ubiegłego.

4. Wartość przekazanych gruntów rolnych ustala się według cen określonych w przepisach o sprzedaży państwowych nieruchomości rolnych; wartość budynków przyjmuje się według szacunku ustalonego dla obowiązkowego ubezpieczenia przez Państwowy Zakład Ubezpieczeń; wartość lasów według cen obowiązujących w państwowych gospodarstwach leśnych, a wartość sadów, krzewów owocowych i innych plantacji ustala się według zasad przyjętych przy wywłaszczaniu nieruchomości.

5. Zwiększenie, o którym mowa w ust. 1, dzieli się w równych częściach między małżonków uprawnionych do emerytury lub renty inwalidzkiej, a gdy do tych świadczeń jest uprawniony tylko jeden z małżonków, całe zwiększenie przysługuje temu małżonkowi.

Art. 24. 1. Rolnikowi, który wskutek wypadku przy pracy w gospodarstwie rolnym lub choroby zawodowej został uznany za inwalidę I lub II grupy albo III grupy, jeżeli jest całkowicie niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym i nadal prowadzi gospodarstwo rolne, przysługuje okresowa renta inwalidzka, jeżeli posiada niepełnoletniego następcę, któremu zamierza przekazać gospodarstwo.

2. Renta, o której mowa w ust. 1, przysługuje do czasu uzyskania przez następcę pełnoletności, nie dłużej jednak niż przez 10 lat. W takim wypadku renta inwalidzka wynosi 50% emerytury w podstawowej wysokości.

Art. 25. 1. Renta rodzinna przysługuje członkom rodziny w razie śmierci:

- 1) emeryta lub rencisty,
- 2) ubezpieczonego, który w chwili śmierci prowadził gospodarstwo rolne lub pracował w nim i miał okres prowadzenia gospodarstwa lub pracy w nim nie krótszy niż wymagany do uzyskania renty inwalidzkiej.

2. Do renty rodzinnej uprawnieni są:

- 1) dzieci, dzieci drugiego małżonka oraz dzieci przysposobione,
- 2) wnuki, rodzeństwo i inne dzieci przyjęte na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletności,

3) małżonek zmarłego, spełniający warunki określone w art. 26 i 27.

Art. 26. Dzieci własne, dzieci drugiego małżonka, dzieci przysposobione, wnuki, rodzeństwo i dzieci przyjęte na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletności mają prawo do renty rodzinnej, jeżeli spełniają warunki wymagane do uzyskania renty rodzinnej w myśl przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

Art. 27. 1. Renta rodzinna przysługuje wdowie po emerycie lub renciście albo po ubezpieczonym, jeżeli:

- 1) w chwili śmierci męża osiągnęła wiek 50 lat lub była inwalidką I lub II grupy albo III grupy, o ile była całkowicie niezdolna do pracy w gospodarstwie rolnym, albo
- 2) wychowuje co najmniej jedno z dzieci, wnuków lub rodzeństwa uprawnione do renty rodzinnej po zmarłym, które nie osiągnęło 16 lat, a jeżeli kształci się w szkole — 18 lat życia, lub jeżeli sprawuje opiekę nad dzieckiem zaliczonym do I lub II grupy inwalidów, uprawnionym do renty rodzinnej.

2. Prawo do renty rodzinnej nabywa również wdowa, która osiągnęła wiek 50 lat lub stała się inwalidą po śmierci emeryta, rencisty lub ubezpieczonego, nie później jednak niż w ciągu 5 lat od jego śmierci lub zaprzestania wychowywania osób wymienionych w ust. 1 pkt 2.

3. Małżonka rozwiedziona lub wdowa, która w chwili śmierci męża nie pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej, ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli oprócz spełnienia warunków określonych w ust. 1 lub 2 miała w chwili śmierci męża prawo do alimentów z jego strony, ustalone wyrokiem lub ugodą sądową.

4. Przepisy ust. 1—3 stosuje się odpowiednio do wdowca, z tym że wiek uprawniający do renty rodzinnej wynosi 65 lat.

Art. 28. 1. Podstawę wymiaru renty rodzinnej stanowi emerytura lub renta inwalidzka, jaka przysługiwałaby zmarłemu, łącznie ze zwiększeniem z tytułu sprzedaży produktów rolnych oraz z tytułu przekazania Państwu gospodarstwa rolnego.

2. Jeżeli zmarły nie miał ustalonego prawa do emerytury lub renty inwalidzkiej, podstawę wymiaru renty rodzinnej stanowi emerytura lub renta inwalidzka, jaka przysługiwałaby mu w chwili śmierci, przyjmując, że zmarły w chwili śmierci był inwalidą II grupy.

Art. 29. 1. Renta rodzinna, jeżeli uprawniona do tej renty jest jedna osoba, wynosi miesięcznie 85% podstawy jej wymiaru do kwoty 3.000 zł oraz 50% nadwyżki ponad tę kwotę.

2. Renta rodzinna ulega zwiększeniu o 5% podstawy jej wymiaru na każdą następną osobę.

3. Rentę rodzinną ustaloną w myśl ust. 1 i 2 zwiększa się o 10% podstawy jej wymiaru, jeżeli śmierć nastąpiła

wskutek wypadku przy pracy w gospodarstwie rolnym lub wskutek choroby zawodowej.

4. Jeżeli do renty rodzinnej uprawnione są sieroty zupełne, część renty przysługującej każdej z tych sierot zwiększa się o kwotę stanowiącą 30% najniższej renty rodzinnej ustalonej dla jednej osoby bez zwiększenia przysługującego z tytułu sprzedaży produktów rolnych.

5. Renta rodzinna nie może przekraczać 100% podstawy jej wymiaru.

Art. 30. Do emerytury, renty inwalidzkiej i renty rodzinnej przysługują dodatki:

- 1) rodzinny,
- 2) pielęgnacyjny,
- 3) z tytułu odznaczeń państwowych.

Art. 31. Dodatek rodzinny przysługuje na zasadach i w wysokości określonych w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

Art. 32. 1. Dodatek pielęgnacyjny przysługuje osobie zaliczonej do I grupy inwalidów lub osobie, która ukończyła 75 lat.

2. Dodatek pielęgnacyjny wynosi 30% kwoty emerytury w podstawowej wysokości, nie mniej jednak niż 1.500 zł miesięcznie.

Art. 33. 1. Dodatek z tytułu odznaczenia państwowego przysługuje osobie odznaczonej orderem albo tytułem honorowym określonym w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

2. Dodatek z tytułu odznaczenia państwowego wynosi miesięcznie 25% emerytury lub renty inwalidzkiej, a w wypadku renty rodzinnej — 25% renty przewidzianej w art. 29 ust. 1. Wysokość dodatku nie może przekraczać 3.000 zł.

3. Z tytułu odznaczenia państwowego przysługuje tylko jeden dodatek.

Art. 34. 1. Zasiłek pogrzebowy przysługuje w razie śmierci:

- 1) ubezpieczonego lub członków rodziny pozostających na jego utrzymaniu i spełniających warunki do renty rodzinnej, w wysokości trzykrotnej emerytury w podstawowej wysokości,
- 2) emeryta lub rencisty oraz członków rodziny pozostających na ich utrzymaniu i spełniających warunki do renty rodzinnej, w wysokości sześciokrotnej emerytury w podstawowej wysokości.

2. Zasiłek pogrzebowy przysługuje osobie, która pokryła koszty pogrzebu. W razie poniesienia kosztów pogrzebu przez więcej niż jedną osobę, zasiłek pogrzebowy ulega podziałowi między te osoby proporcjonalnie do poniesionych kosztów.

3. W razie poniesienia kosztów pogrzebu jednej z osób, o których mowa w ust. 1 pkt 2, przez osobę nie

będącą członkiem rodziny zmarłego, zasiłek pogrzebowy przysługuje w wysokości udokumentowanych kosztów pogrzebu, nie więcej jednak niż w wysokości sześciokrotnej emerytury w podstawowej wysokości.

4. W razie zbiegu prawa do dwóch lub więcej zasiłków pogrzebowych, przysługuje tylko jeden zasiłek, wyższy lub wybrany przez zainteresowanego.

Art. 35. 1. W wypadku zbiegu prawa do emerytury i renty przewidzianych ustawą przysługuje jedno świadczenie, wybrane przez zainteresowanego.

2. Przepis ust. 1 stosuje się również, z uwzględnieniem ust. 3, w razie zbiegu u jednej osoby prawa do emerytury lub renty określonych w ustawie z prawem do świadczeń przewidzianych w odrębnych przepisach o ubezpieczeniu społecznym lub o zaopatrzeniu emerytalnym.

3. W wypadku zbiegu prawa do:

- 1) emerytury określonej ustawą z prawem do renty inwalidzkiej z tytułu inwalidztwa wojennego, inwalidztwa powstałego wskutek pobytu w obozie koncentracyjnym albo z tytułu inwalidztwa pozostającego w związku ze służbą wojskową oraz do renty rodzinnej przysługującej po osobach uprawnionych do renty inwalidzkiej, określonych w przepisach o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin,
- 2) emerytury określonej ustawą z prawem do renty inwalidzkiej z tytułu inwalidztwa powstałego wskutek wypadku przy pracy, wypadku w drodze do pracy lub z pracy albo wskutek choroby zawodowej,
- 3) emerytury lub renty przewidzianej ustawą z prawem do innego świadczenia o charakterze rentowym z instytucji zagranicznej,

— zasady wypłaty tych świadczeń określają odrębne przepisy.

Art. 36. 1. W razie wykonywania zatrudnienia lub osiągnięcia dochodów z innych źródeł, emerytura lub renta ulega zawieszeniu lub zmniejszeniu na zasadach określonych w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin.

2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się, gdy inwalidztwo powstało wskutek wypadku przy pracy w gospodarstwie rolnym lub choroby zawodowej.

Art. 37. 1. Jeżeli emeryt lub rencista albo jego małżonek prowadzi gospodarstwo rolne, wypłata tych świadczeń ulega zawieszeniu.

2. Wypłata przyznanej emerytury lub renty ulega zawieszeniu również w wypadku, gdy następca nie podjął prowadzenia gospodarstwa rolnego i jest ono nadal użytkowane przez emeryta lub rencistę.

3. Przepisu ust. 1 nie stosuje się, jeżeli emeryt lub rencista albo jego małżonek użytkuje grunty wydzielone z Państwowego Funduszu Ziemi, a także w razie zawarcia przez emeryta lub rencistę związku małżeńskiego z rolnikiem.

Rozdział 2

Postępowanie w sprawach świadczeń

Art. 38. 1. Prawo do świadczeń pieniężnych ustala i świadczenia wypłaca Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

2. Świadczenia, o których mowa w ust. 1, przyznaje się na wniosek zainteresowanego.

3. Wniosek stanowi podstawę do ustalenia prawa do emerytury lub renty, z tym że wypłata tych świadczeń dla rolników następuje od dnia przekazania gospodarstwa rolnego.

4. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, na wniosek terenowego organu administracji państwowej stopnia podstawowego, wypłata emerytury lub renty może nastąpić również przed przekazaniem gospodarstwa rolnego następcy, jednakże przez okres nie dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli następca pracuje już w tym gospodarstwie rolnym.

5. Świadczenia, o których mowa w art. 4 pkt 1, z wyjątkiem świadczeń związanych z przekwalifikowaniem, przysługują od zakładów społecznych służby zdrowia.

Art. 39. Odwołania od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w sprawach świadczeń przewidzianych w ustawie rozpatrują organy właściwe w sprawach świadczeń przysługujących pracownikom i członkom ich rodzin.

Art. 40. 1. Przy ustalaniu prawa do świadczeń pieniężnych oraz ich wysokości, a także oceny zdolności gospodarstwa rolnego do towarowej produkcji rolnej, ustalenia właściwego terenowego organu administracji państwowej oraz organów prowadzących ewidencję sprzedaży produktów rolnych są wiążące dla Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i organów odwoławczych w postępowaniu rentowym. W postępowaniu przed terenowymi organami administracji państwowej właściwym organom Zakładu Ubezpieczeń Społecznych służą prawa strony.

2. Terenowy organ administracji państwowej przy dokonywaniu ustaleń zasięga opinii społeczno-zawodowych organizacji rolników.

Art. 41. W wypadkach nie unormowanych ustawą, a dotyczących postępowania w sprawach świadczeń, stosuje się:

- 1) w zakresie świadczeń emerytalnych i rentowych — przepisy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin,
- 2) w zakresie innych świadczeń — przepisy o odpowiednich świadczeniach przysługujących pracownikom i członkom ich rodzin.

Rozdział 3

Fundusz Ubezpieczenia Społecznego Rolników

Art. 42. 1. Tworzy się Fundusz Ubezpieczenia Społecznego Rolników, zwany dalej „Funduszem”.

2. Fundusz powstaje ze składek na ubezpieczenie społeczne rolników, opłacanych przez rolników, oraz z dotacji budżetu Państwa.

3. Dysponentem Funduszu jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

4. Ze środków Funduszu pokrywa się:

- 1) wydatki na świadczenia pieniężne przewidziane w ustawie oraz należne od Zakładu odsetki za opóźnienie w ustaleniu prawa do świadczeń lub ich wypłacie,
- 2) koszty bieżącej działalności, o których mowa w art. 27 pkt 2 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 42, poz. 202 i z 1989 r. Nr 6, poz. 35), w wysokości proporcjonalnej do liczby świadczeń finansowanych z Funduszu,
- 3) wydatki związane z inicjowaniem i wspieraniem działalności, o której mowa w art. 11 ust. 2 ustawy wymienionej w pkt 2, na rzecz rolników indywidualnych, po uprzedniej akceptacji Naczelnej Rady Nadzorczej,
- 4) koszty prowizji dla Banku Gospodarki Żywnościowej za ewidencję sprzedaży produktów rolnych sprzedanych podmiotom gospodarczym prowadzącym skup tych produktów.

5. Wydatki, o których mowa w ust. 4, powinny być pokryte w jednej trzeciej ze składek na ubezpieczenie społeczne rolników, opłacanych przez rolników.

Art. 43. 1. Składkę na ubezpieczenie społeczne ustala się rocznie:

- 1) od każdego ubezpieczonego,
- 2) z każdego hektara przeliczeniowego,
- 3) od dochodu szacunkowego z działów specjalnych.

2. Rada Ministrów w drodze rozporządzenia:

- 1) określa szczegółowe zasady i tryb corocznego ustalania wysokości składek, wymierzania i ich pobierania na pokrycie jednej trzeciej wydatków,
- 2) ustala warunki okresowego obniżenia składki lub zwolnienia od obowiązku jej opłacania w szczególnych wypadkach.

Art. 44. 1. Składkę na ubezpieczenie społeczne rolników opłaca rolnik prowadzący gospodarstwo rolne.

2. Obowiązek opłacania składki, o której mowa w ust. 1, powstaje od pierwszego dnia miesiąca kalendarzowego następującego po miesiącu, w którym rolnik rozpoczął prowadzenie gospodarstwa rolnego, a ustaje z końcem miesiąca kalendarzowego, w którym rolnik przestał prowadzić gospodarstwo.

3. Obowiązek opłacania składki za domowników powstaje od pierwszego dnia miesiąca kalendarzowego następującego po miesiącu, w którym osoby te podjęły pracę w gospodarstwie rolnym, a ustaje z końcem miesiąca kalendarzowego, w którym przestały pracować w gospodarstwie.

Art. 45. Z emerytur i rent określonych w ustawie mogą być potrącane zaległe składki na ubezpieczenie spo-

łeczne rolników oraz należności przewidziane w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin na zasadach i w trybie przewidzianych tymi przepisami.

Art. 46. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa szczegółowe zasady tworzenia Funduszu i zarządzania nim.

Art. 47. 1. Wysokość świadczeń określonych w ustawie, a także wysokość składki na ubezpieczenie społeczne rolników podlega waloryzacji.

2. Waloryzacja świadczeń następuje od dnia 1 marca każdego roku i obejmuje świadczenia przyznane przed dniem 1 stycznia roku poprzedniego, przy czym waloryzacja świadczeń po raz pierwszy następuje od dnia 1 marca 1986 r.

3. Rada Ministrów określa zasady i tryb waloryzacji.

Rozdział 4

Przekazywanie gospodarstw rolnych.

Art. 48. 1. Następcą rolnika może być zstępny lub przysposobiony, jeżeli pracował w gospodarstwie rolnym co najmniej 5 lat.

2. Następca rolnika, o którym mowa w ust. 1, powinien spełniać warunki wymagane dla nabycia własności nieruchomości rolnej w drodze przeniesienia własności, określone w przepisach Kodeksu cywilnego, a ponadto nie przekroczył 55 lat oraz nie jest inwalidą I lub II grupy albo III grupy, gdy jest całkowicie niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym.

Art. 49. 1. Następca może być uznany przez sąd za niegodnego przejęcia gospodarstwa rolnego, jeżeli:

- 1) postępuje względem rolnika uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego,
- 2) dopuścił się względem rolnika albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci,
- 3) uporczywie nie dopełnia względem rolnika obowiązków rodzinnych.

2. Uznania następcy za niegodnego może żądać rolnik zamierzający przekazać gospodarstwo rolne. Z powodztwem takim może wystąpić nie wcześniej jak na dwa lata przed osiągnięciem wieku emerytalnego. Ograniczenie to nie dotyczy rolników, o których mowa w art. 16 ust. 1 pkt 1.

Art. 50. 1. Gospodarstwo rolne może być przekazane jednemu następcy, a jeżeli następca pozostaje w związku małżeńskim — także obojgu małżonkom.

2. Gospodarstwo rolne może być przekazane również kilku następcom. Następcy mogą gospodarować wspólnie nie dzieląc gospodarstwa rolnego.

3. Jeżeli wskutek przeniesienia własności gospodarstwa rolnego na rzecz następców miałby nastąpić jego

podział między następców, może on być dokonany tylko wtedy, gdy każda część gospodarstwa następcy osobno lub wraz z nieruchomościami stanowiącymi już własność następcy albo wraz z obszarem odpowiadającym udziałowi następcy we współwłasności utworzy gospodarstwo rolne zdolne do towarowej produkcji rolnej. Przy ocenie zdolności gospodarstwa rolnego do towarowej produkcji rolnej uwzględnia się nieruchomości należące do wspólnego majątku następcy i jego małżonka oraz do odrębnego majątku każdego z nich, jeżeli nieruchomości te stanowią lub mogą stanowić całość gospodarczą.

Art. 51. Następcy, który nie przejął gospodarstwa rolnego, dla którego praca w tym gospodarstwie stanowiła główne źródło utrzymania, terenowy organ administracji państwowej stopnia podstawowego umożliwia zatrudnienie, a w miarę potrzeby przyuczenie do wykonywania określonego zawodu.

Art. 52. W wypadku braku następcy lub gdy następca nie spełnia warunków do przejęcia gospodarstwa rolnego albo odmówił jego przejęcia, a także gdy następca został uznany przez sąd za niegodnego przejęcia gospodarstwa, gospodarstwo rolne na wniosek rolnika przejmuje Państwo.

Art. 53. Jeżeli rolnik lub jego małżonek są właścicielami lub posiadaczami kilku gospodarstw rolnych, przekazaniu podlegają wszystkie gospodarstwa.

Art. 54. Jeżeli rolnik przekazujący gospodarstwo rolne następcy:

- 1) dzierżawi grunty rolne — następca wstępuje w prawa dzierżawcy,
- 2) wydzierżawia grunty rolne — następca wstępuje w prawa wydzierżawiającego.

Art. 55. Następca przejmuje gospodarstwo rolne wraz z prawami i obowiązkami związanymi z prowadzeniem tego gospodarstwa, z wyjątkiem zaległych składek na ubezpieczenie społeczne rolników.

Art. 56. 1. Rolnik, który przekazał gospodarstwo rolne następcy lub Państwu wraz z budynkami, ma prawo do bezpłatnego korzystania z lokalu mieszkalnego i pomieszczeń gospodarskich w zakresie niezbędnym do zaspokajania swoich potrzeb i potrzeb członków rodziny.

2. Rolnik, który przekazał gospodarstwo rolne następcy lub Państwu, ma prawo do użytkowania działki gruntu rolnego o powierzchni nie przekraczającej 10% obszaru przekazanego gospodarstwa, nie więcej jednak niż o powierzchni 0,3 ha.

3. Jeżeli prawo do emerytury lub renty przysługuje obojgu małżonkom, uprawnienia określone w ust. 1 i 2 przysługują im łącznie.

4. Uprawnienia określone w ust. 1 i 2 przysługują również dożywotnikowi, jeżeli działka gruntu rolnego wchodziła w skład dożywocia i dożywotnik z niej korzystał. Przepis ust. 3 stosuje się odpowiednio do małżonka dożywotnika.

Art. 57. 1. Z gospodarstwa rolnego przekazanego Państwu rolnik może wyłączyć i zachować własność działki gruntu, na której wzniesione są budynki lub ich część, a także inwentarz żywy i martwy. Z własnością wyłącznej nieruchomości związana jest służebność gruntowa w zakresie niezbędnym do korzystania z tej nieruchomości o wielkości działki, a także ustanowieniu służebności orzeka terenowy organ administracji państwowej stopnia podstawowego w drodze decyzji.

2. Z gospodarstwa rolnego przekazanego następcy rolnik może wyłączyć i zachować na własność działkę gruntu, na której jest wzniesiony budynek mieszkalny, jeżeli następca wyrazi na to zgodę.

Art. 58. 1. W razie przejęcia przez Państwo gospodarstwa rolnego, Państwo odpowiada za zadłużenia dotychczasowego właściciela związane z prowadzeniem gospodarstwa wobec jednostek gospodarki uspołecznionej oraz z tytułu obciążeń na rzecz osób trzecich hipotekami lub innymi prawami ujawnionymi w księdze wieczystej albo w zbiorze dokumentów — do wysokości wartości przejętej nieruchomości rolnej lub gospodarstwa, z wyjątkiem zaległych składek na ubezpieczenie społeczne rolników.

2. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa szczegółowe zasady odpowiedzialności Państwa z tytułu zadłużeń rolnika przekazującego gospodarstwo rolne Państwu i praw osób trzecich obciążających to gospodarstwo oraz tryb ich uregulowania.

Art. 59. 1. Przekazanie gospodarstwa rolnego następcy, innej osobie fizycznej lub prawnej oraz sprzedaż następuje w drodze umowy zawartej w formie aktu notarialnego.

2. Przekazanie gospodarstwa rolnego następcy przez rolnika będącego tylko posiadaczem następuje w drodze umowy sporządzonej przez terenowy organ administracji państwowej stopnia podstawowego.

3. Przekazanie gospodarstwa rolnego Państwu następuje w drodze decyzji terenowego organu administracji państwowej stopnia podstawowego.

4. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Finansów, w drodze rozporządzenia, określa wysokość opłat i warunki zwalniania od opłat należnych w związku ze sporządzeniem aktu notarialnego.

Art. 60. 1. Ilekroć prawo do świadczeń określonych w ustawie jest uzależnione od przekazania gospodarstwa rolnego, warunek ten uważa się za spełniony również w wypadku, gdy gospodarstwo zostało zwrócone właścicielowi przez posiadacza.

2. Zwrot gospodarstwa rolnego właścicielowi stwierdza terenowy organ administracji państwowej stopnia podstawowego.

Rozdział 5

Przepisy szczególne, przejściowe i końcowe

Art. 61. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa:

- 1) zasady uznawania dochodów z prowadzenia gospodarstwa rolnego za główne źródło utrzymania,
- 2) zasady uznawania spełnienia warunku pozostawania we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem,
- 3) szczegółowe zasady stosowania ustawy do rolników będących współwłaścicielami gospodarstw rolnych lub członkami zespołów rolników indywidualnych,
- 4) zasady i tryb ewidencji sprzedanych produktów rolnych,
- 5) zasady i tryb określania wypadków, w jakich nastąpiło obniżenie wartości gospodarstwa przekazywanego następcy z przyczyn niezależnych od rolnika.

Art. 62. Rozporządzenia do ustawy mogą być wydane po zasięgnięciu opinii Krajowego Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych.

Art. 63. W sprawach nie uregulowanych, a dotyczących świadczeń określonych w ustawie, stosuje się:

- 1) w zakresie świadczeń emerytalnych i rentowych — przepisy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin,
- 2) w zakresie innych świadczeń — przepisy o odpowiednich świadczeniach przysługujących pracownikom i członkom ich rodzin.

Art. 64. Emerytura lub renta inwalidzka, o której mowa w art. 18, przysługuje w wysokości:

- 1) 80% najniższej emerytury pracowniczej do dnia 31 grudnia 1984 r.
- 2) 90% najniższej emerytury pracowniczej w okresie od dnia 1 stycznia 1985 r. do dnia 31 grudnia 1985 r.

Art. 65. Zasiłek rodzinny, o którym mowa w art. 13 ust. 1, przysługuje od dnia 1 lipca 1986 r.

Art. 66. 1. Emerytura lub renta inwalidzkie przyznane obojgu małżonkom na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie ustawy ulegają podziałowi i są wypłacane w równych częściach każdemu małżonkowi odrębnie.

2. Jeżeli emerytura lub renta inwalidzka każdego z małżonków po jej podziale jest niższa od określonej w art. 18, podwyższa się ją do wysokości określonej w tym przepisie.

3. Podwyższeniu podlega emerytura lub renta inwalidzka wypłacana na rzecz jednego małżonka, jeżeli jej wysokość jest niższa od określonej w art. 18.

4. Osobom pobierającym emeryturę lub rentę inwalidzkie przyznane przed dniem wejścia w życie ustawy przysługuje zwiększenie tych świadczeń z tytułu wartości przekazanych Państwu budynków, lasów i obszaru gruntów oraz z tytułu zrzeczenia się prawa do bezpłatnego korzystania z lokalu mieszkalnego i pomieszczeń gospodarskich w wysokości dotychczasowej.

5. Jeżeli osoby, o których mowa w ust. 4, nie nabyły prawa do zwiększenia emerytury lub renty inwalidzkiej z tytułu przekazanych Państwu gruntów, świadczenia te

ulegają zwiększeniu o 200 zł miesięcznie za każdy przekazany ha gruntów.

6. Zwiększenie, o którym mowa w ust. 4 i 5, nie może przekroczyć łącznie 1.000 zł miesięcznie.

7. Kwota, o której mowa w ust. 4 i 5, podlega podziałowi w równych częściach między małżonków pobierających emeryturę lub rentę inwalidzką, a gdy do tych świadczeń uprawniony jest tylko jeden z małżonków, przysługuje ona w całości temu małżonkowi.

8. Osobom pobierającym świadczenia pieniężne, przyznane na podstawie art. 23 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz. U. Nr 32, poz. 140), przyznaje się odpowiednio emerytury lub renty inwalidzkie w wysokości określonej w art. 18. Przepisy ust. 1—3 stosuje się odpowiednio.

9. Osobom pobierającym świadczenia pieniężne przyznane na podstawie ustawy, o której mowa w ust. 8, przysługują dodatki wymienione w art. 30, które są wypłacane osobie uprawnionej.

10. Wypłacane w dniu wejścia w życie ustawy dodatki w kwocie 500 zł miesięcznie, przyznane na podstawie art. 12 pkt 2 i art. 14 ustawy wymienionej w ust. 8, zamienia się odpowiednio na emeryturę lub rentę w wysokości określonej w art. 18. Przepis ust. 9 stosuje się odpowiednio.

11. Przepisy ust. 1—7 stosuje się odpowiednio do współwłaścicieli przekazanych Państwu gospodarstw rolnych, pobierających z tego tytułu renty częściowe na podstawie przepisów dotychczasowych, z tym że zwiększenie, o którym mowa w ust. 4 i 5, ulega podziałowi proporcjonalnie do ich udziałów we współwłasności.

12. Renty rodzinne przyznane na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie ustawy podwyższa się do wysokości określonej w art. 29, przyjmując za podstawę wymiaru kwotę emerytury lub renty inwalidzkiej, jaka przysługiwałaby dla jednej osoby po podwyższeniu w myśl ust. 3—6.

Art. 67. Świadczenia podwyższone w myśl art. 66 wypłaca się według następujących zasad:

- 1) emerytury i renty ulegają zwiększeniu od dnia 1 lipca 1983 r. o kwotę odpowiadającą rekompensacie z tytułu podwyżki cen, przysługującą renciście w dniu 30 czerwca 1983 r., a pozostałą kwotę podwyżki wypłaca się w dwóch ratach: pierwszą — od dnia 1 lipca 1983 r., drugą — od dnia 1 lipca 1984 r., z tym że pierwsza rata nie może być niższa niż 500 zł, chyba że kwota podwyżki nie przekracza 500 zł,
- 2) świadczenia, o których mowa w art. 66 ust. 8 i 10, wypłaca się w kwotach wynikających z art. 18 od dnia 1 lipca 1983 r., a dodatki wymienione w art. 30 — od dnia 1 lipca 1984 r.

Art. 68. 1. Osobom, które do dnia 1 stycznia 1978 r. przekazały nieodpłatnie gospodarstwa rolne najbliższym członkom rodziny albo których gospodarstwa rolne zostały nieodpłatnie przejęte przez Państwo w trybie administra-

cyjnym oraz osiągnęły wiek emerytalny lub zostały uznane za inwalidów I lub II grupy, a ponadto nie posiadają stałych źródeł dochodu — przysługuje emerytura lub renta w wysokości określonej w art. 18.

2. Osobom wymienionym w ust. 1 przysługują dodatki, o których mowa w art. 30 — poczynając od dnia 1 lipca 1984 r.

Art. 69. Osobom, które po dniu 1 stycznia 1978 r. przekazały nieodpłatnie gospodarstwa rolne następcom w drodze umowy zawartej w formie aktu notarialnego, przysługuje emerytura lub renta inwalidzka w myśl przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin. Przepisy art. 66 ust. 1—3 i 9 stosuje się odpowiednio.

Art. 70. Warunek opłacania składki na ubezpieczenie społeczne rolników, o którym mowa w art. 15 ust. 1 pkt 2 i art. 16 ust. 1 pkt 2, uważa się za spełniony, jeżeli:

1) rolnik opłacił składki na Fundusz Emerytalny Rolników, do opłacenia których był zobowiązany na podstawie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym oraz

innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin oraz na podstawie niniejszej ustawy,

2) rolnik opłacił składki na ubezpieczenie za domowników, do opłacania których jest zobowiązany na podstawie niniejszej ustawy, jednak za okres nie krótszy niż 1 rok.

Art. 71. Środki zgromadzone na rachunku Funduszu Emerytalnego Rolników przekazuje się na rachunek Funduszu Ubezpieczenia Społecznego Rolników.

Art. 72. 1. Pobierającym emerytury i renty na podstawie ustawy nie przysługują rekompensaty z tytułu podwyżek cen, wypłacane na podstawie przepisów dotyczących.

2. Uprawnionym do zasiłku porodowego na podstawie ustawy nie wypłaca się jednorazowego zasiłku z tytułu urodzenia dziecka, przewidzianego w odrębnych przepisach.

Art. 73. Traci moc ustawa z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz. U. Nr 32, poz. 140).